

dr Paweł Piszczatowski
Instytut Germanistyki
Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Dobra 55
00-312 Warszawa
tel. 22 552 09 14 / 31 / 36
p.piszczatowski@uw.edu.pl

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko.

Paweł Piszczatowski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Stopień magistra filologii germańskiej (dyplom z wyróżnieniem) uzyskałem w roku 1996 na podstawie pracy magisterskiej *Kann ein Scheitern gelingen? Ideen, Motive und Gestaltungsformen in Friedrich Dürrenmatts Drama „Achterloo“* (promotor: prof. dr hab. Karol Sauerland).

Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa uzyskałem w roku 2003 w oparciu o dysertację *Od krytyki Biblii ku Nowej Mitologii*.

Lessinga spór o religię (promotor: prof. dr hab. Karol Sauerland, recenzenci: prof. dr hab. Tadeusz Namowicz i prof. dr hab. Marek Jaroszewski).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.

- W latach 1996–1998: asystent w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego;
- w roku akademickim 2003/04: adiunkt w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego;
- od października 2007: adiunkt w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego,

Znacza//nie wiersza. Apofazy Paula Celana

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa),

Paweł Piszczatowski, *Znacza//nie wiersza. Apofazy Paula Celana*, Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN (seria Nowa Humanistyka), Warszawa 2014, ISBN 978-83-61552-95-6.

c) omówienie celu naukowego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Książka *Znacze//nie wiersza. Apofazy Paula Celana*, pierwsza w języku polskim tak obszerna monografia poświęcona poecie, stanowi próbę odczytania wierszy autora *Fugi śmierci* z perspektywy jego poetologii pozagładowej, którą Celan rozwijał w swojej twórczości i której najpełniejszą koncepcję przedstawił w swojej fundamentalnej w tym względzie mowie *Południk* z roku 1960. Tytuł książki sugeruje jej podstawowe założenie metodologiczne, a mianowicie, że lektura wierszy Celana wymyka się tradycyjnym zabiegom hermeneutycznego odcyfrowywania znaczeń, ponieważ ich sednem jest nie tyle „znaczenie“, co jednocześnie wymazywanie sensów. Wiersz Celana sytuuje się „na skraju samego siebie” (*Południk*), na linii granicznej oddzielającej mowę od zamilknięcia. Jest zatem tworem języka poetyckiego usiłującego wykrystalizować resztki rozbitej przez traumę Zagłady mowy w obrębie własnej dźwiękowości. *Znacze//nie wiersza* to w tym kontekście oznaczanie tych miejsc w tekście, w których dokonuje się poetycka transmutacja nieobecności w „Tu i Teraz” wiersza i jego językowej materii. Wyodrębnione znakiem średniówki „nie” sygnalizuje zarazem, że wiersz Celana opiera się na jego koncepcji „słowa-sprzeciwu” (*Gegenwort*) jako miejsca „przełomu oddechu” lub jego zwrotu (*Atemwende*) dokonującego się w radykalnej inwersji pozwalającej zatrzymać się na skraju milczenia i zwrócić się znowu ku znakom języka. Wyróżnienie „nie” jako podstawowego słowa negacji jest ponadto nawiązaniem do wymienionego także w tytule pojęcia apofazy jako zasadniczego paradygmatu teologii negatywnej, w którym Celan poszukuje znaków językowych znaczących miejsca nieobecności ich sygnifikatów.

W warstwie teoretycznej wywód bazuje przede wszystkim na koncepcji inwersji jako podstawowej figury wierszy Celana (Werner Hamacher), na Demanowskiej reinterpretacji romantycznego paradygmatu ironii jako „permanentnej parabazy alegorii tropów“ oraz koncepcji dysseminacji znaczeń Jacquesa Derridy. Istotnym punktem odniesienia pozostaje także teoria prozopopei jako „od-twarzania“ (*de-facement*) wypracowana przez Paula de Mana: uobecniania nieobecności jednostkowej twarzy i imienia w performatywnym akcie mowy poetyckiej.

Analiza wczesnych wierszy Celana wskazuje na to, że w pierwszej połowie lat 50-tych Celan skłonny był jeszcze wierzyć w reparacyjną siłę języka poetyckiego zdolnego przywrócić spójność światu po katastrofie Zagłady. Na przełomie lat 50-tych i 60-tych, czyli w czasie powstawania mowy *Południk* i wierszy opublikowanych w roku 1963 w tomie *Die Niemandrose* wiara ta ustępuje doświadczeniu radykalnego rozpadu języka i konieczności poszukiwania nowej formuły wiersza, który będzie zdolny unieść brzmieństwo świadectwa o ofiarach Shoah. Wiersz taki jest dla Celana możliwy jedynie jako wynik „przełomu oddechu“, jako gest języka rodzącego się na gruncie, czy raczej bez-gruncie radykalnego doświadczenia zamilknięcia w obliczu „otchłani nieba pod stopami“, jaka otwiera się w momencie traumy i egzystencjalnej wyrwy przekładającej się na radykalną nieobecność referencji językowych sygnifikantów.

W poezji Celana wiąże się to z poszukiwaniem resztek żydowskiego świata na zgliszczach martwych teologumenów, a istotnym elementem pośredniczącym staje się tradycja kabały, którą Celan intensywnie zajmował się w oparciu o pisma Gershoma Scholema. Motywy te stanowią osnowę rozdziału *Popękane matryce, wertykalne cięcia. Obrzezanie*.

W kolejnym rozdziale, poświęconym apofatycznym epifaniom w wierszach Celana („*Róża Nikogo*” – *apofatyczne epifanie Celana. Kadysz*), zostały przedstawione intertekstualne relacje między jego poezją i tradycją teologii negatywnej, na których opiera się Celanowska teopoetologia, będąca próbą uchwycenia nicości nieobecnego życia poprzez odwołania do języka mistyki ustanawiającego językowe paradygmaty mówienia o boskiej Nicości wymykającej się radykalnie wszelkiej werbalizacji.

W rozdziale ostatnim (*Atopiczna kartografia pamięci. Szabat*) analizie poddane zostały te wiersze z tomu *Die Niemandrose*, które wpisują się w koncepcję wiersza jako „powrotu do domu“, wyłożoną w *Południku* w postaci swoistej geopoetyki, czy kartografii poetologicznej znaczącej atopiczne miejsca materialnej obecności znaków radykalnej nieobecności „miejsc dzieciństwa“ na ruinach pozagładowego świata.

Książkę wieńczy *Po słowie, czyli z Semipalatyńska do Mauthausen i przez tajgę do Raron*. Jest to szkic o niepublikowanym za życia poety wierszu Celana *Walliser Elegie* do jego miejsca narodzin jako poety w spotkaniu z Rainerem Marią Rilke – będącego jednocześnie miejscem śmierci jego poetyckiego ojca.

Rozprawa przedstawia szeroki wachlarz obecnych w wierszach Celana nawiązań intertekstualnych ogniskujących się wokół tekstów Gershoma Scholema z zakresu historii koncepcji kabalistycznych, kazań i traktatów Mistra Eckharta, dzieł klasyków liryki niemieckojęzycznej (obok wspomnianego już Rilkego – przede wszystkim Friedricha Hölderlina), tekstów Sigmunda Freuda (zwłaszcza rozprawy *Poza zasadą przyjemności*) i Waltera Benjamina (*Zadanie tłumacza*), twórczości Nelly Sachs i Osipa Mandelsztama, któremu dedykowany jest tom *Die Niemandrose*.

Praca wykorzystuje obszerny aparat krytyczny zawarty w fundamentalnych publikacjach niemieckojęzycznych z tego zakresu (zwłaszcza szczegółowy komentarz Barbary Wiedemann w: Paul Celan, *Die Gedichte. Kommentierte Ausgabe in einem Band*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 2005, s. 581-986, Jürgen Lehmann (Hg.), *Kommentar zu Paul Celans „Die Niemandrose”*, 4. Auflage, Universitätsverlag Winter, Heidelberg 2003, *Paul Celan. La Bibliothèque philosophique. Die philosophische Bibliothek*, wyd. Alexandra Richter, Patrik Alec et Bertrand Badiou, Éditions Rue d’Ulm/Presses de l’École normale supérieure, Paris 2004 oraz historyczno-krytycznych edycji dzieł Celana: Paul Celan, *Werke. Historisch-kritische Ausgabe*, wyd. Axel Gellhaus, Bd. 6.2: *Die Niemandrose. Apparat*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 2001 i Celan, Paul Celan, *Tübinger Ausgabe*, wyd. Jürgen Wertheimer, Suhrkamp, Frankfurt am Main 2004, zawierającej publikowane po raz pierwszy, bezcenne notatki do mowy *Południk*) i przedstawia polskiemu czytelnikowi efekty jego użycia w analizach poszczególnych utworów. Między innymi z tego względu książka może stanowić ważny impuls dla polskich badaczek i badaczy twórczości Paula Celana (a są wśród nich także m.in. filozofowie i poloniści), zwłaszcza że dotychczas wydane prace polskich autorów o Celanie (Feliks Przybylak, *Paul Celan: metody i problemy "liryki esencji"*, Wrocław 1992, Marek Ostrowski,

Paul Celan: Lyrik aus phänomenologischer Perspektive, Łódź 1995), z racji powstania w latach 90-tych, nie uwzględniają najnowszego stanu badań nad spuścizną autora *Południka*. Istotny może być też fakt, że praca zawiera wiele autorskich przekładów wierszy Celana, które nie ukazały się dotąd po polsku.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.

5.1. Gotthold Ephraim Lessing i teologia oświeceniowa

Począwszy od późnych lat 90-tych zajmowałem się problematyką dotyczącą Lessingowskiego „sporu o Fragmenty” (*Fragmentenstreit*) oraz pism teologiczno-filozoficznych Lessinga powstałych wokół polemiki z pastorem Melchiorem Goezem. Badania w tym zakresie prowadziłem w latach 1998-2003 jako doktorant Studiów Doktoranckich Wydziału Neofilologii UW. W roku akademickim 2000/2001 przebywałem przez dwa semestry na Uniwersytecie Hamburgskim (opiekun naukowy: Prof. Dr. Ulrich Wergin) jako stypendysta Niemieckiej Centrali Wymiany Akademickiej (DAAD). Efektem badań była dysertacja doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Karola Sauerlanda *Od krytyki Biblii ku Nowej Mitologii. Lessinga spór o religię*, na podstawie której w 2003 roku uzyskałem stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa.

Moja rozprawa doktorska, która ukazała się – w zmodyfikowanej formie – drukiem pt. *Między racjonalizmem a nowym mitem. Lessing i teologia postoświeceniowa* (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013), stanowiła próbę odczytania późnych tekstów teologicznych i filozoficznych Lessinga poprzez pryzmat „żywej metafory” zgodnie z jej koncepcją przedstawioną przez Paula Ricoera (*La métaphore vive*, Paryż 1975). Z tego też względu wiele miejsca poświęciłem w niej analizom pojęciowym z zakresu teorii metafory. Pozwoliły mi ona na wypracowanie narzędzi interpretacyjnych zastosowanych potem w obszernej analizie traktatu *Wychowanie rodzaju ludzkiego*. W jej wyniku spuścizna teologiczno-

filozoficzna Lessinga jawi się jako w pełni zrozumiała jedynie przy uwzględnieniu literackich konwencji stylistycznych, jakimi posługuje się autor. Był on mianowicie – zwłaszcza w kwestiach religijnych – skłonny posługiwać się parabolą, przenośnią, dwuznacznym niedopowiedzeniem, ironią i grą pozorów znaną mu doskonale z jego „starej ambony”, którą był teatr. *Wychowanie rodzaju ludzkiego* to tekst w formie traktatu o dziejach objawienia w świecie historycznego kontinuum, zestawionego – zgodnie z tradycją, którą Lessing widzi już u Joachima z Fiore – z koncepcją trójpodziału dziejów w analogii do osób Trójcy świętej z jednej – i faz rozwoju człowieka od dzieciństwa, poprzez wiek młodzieńczy, aż po pełną dojrzałość z drugiej strony. Jego zwieńczeniem jest przedstawiona w ostatnich dziesięciu paragrafach koncepcja metempsychozy przejęta przez Lessinga – na gruncie rosnącego pod koniec XVIII wieku zainteresowania kulturą Indii – z nauk hinduizmu.

Ten dokonujący się w ostatniej części traktatu zwrot ku „fantasmagoriom” (*Schwärmereien*) każe postrzegać wywody Lessinga w kontekście pojawiających się już w latach 60-tych XVIII wieku tendencji restytuujących kulturotwórcze i historiozoficzne znaczenie mitu. Pojawiły się one w myśli niemieckiej wraz z recepcją *Nowej Nauki* Giambattisty Vico (1744) po raz pierwszy u Herdera (*Vom neuern Gebrauch der Mythologie*, 1767) i wraz z ukonstytuowaniem się szkoły wczesnoromantycznej stała się podstawą koncepcji „nowej mitologii”, która znalazła odzwierciedlenie w takich pismach, jak *Rede über die Mythologie* Fryderyka Schlegla (1800), *Die Christenheit oder Europa* Novalisa (1799), w anonimowym, przypisywanym to Heglowi, to Schellingowi fragmencie *Das älteste Systemprogramm des deutschen Idealismus*, czy wreszcie w późnym tekście Herdera *Iduna, oder der Apfel der Verjüngung* (1796), które w wielu aspektach odwołują się do Lessinga. Jego *Wychowanie rodzaju ludzkiego* jawi się w tym kontekście programem obliczonym na przewyższenie impasu, w jakim religia, a zwłaszcza jej funkcja wspólnototwórcza, znalazła się na skutek radykalnej krytyki objawienia dokonanej w duchu oświecenia. Nawiązuję tu do koncepcji „komunikatywnej funkcji mitu” przedstawionej w fundamentalnych analizach „nowej mitologii” zawartych w wykładach opublikowanych pt. *Der kommende Gott. Vorlesungen über die neue Mythologie*

(1982) i próbuję pokazać widoczne u Lessinga nowe ujęcie mitu i wynikających z niego struktur myślenia symbolicznego w korelacji z jego postrzeganiem wspólnoty społecznej w jej wymiarze politycznym.

Podobnie jak w przypadku rozprawy habilitacyjnej, także w publikacji obejmującej treść mojego doktoratu staram się, pracując z tekstami niemieckimi, prezentować je czytelnikowi polskiemu w adekwatnych przekładach. Częścią książki wydanej w 2013 roku jest prawie 70-stronicowy aneks zawierający przekłady najważniejszych tekstów z kręgu „sporu o Fragmenty”.

5.2. Działalność przekładowa i na polu dydaktyki języka niemieckiego

Po napisaniu dysertacji doktorskiej opublikowałem kilka artykułów zainspirowanych jej treścią (szczegółowe zestawienie znajduje się w *Spisie publikacji*). Dotyczyły one przede wszystkim kwestii związanych z teorią metafory, piśmiennictwa teologiczno-filozoficznego Lessinga oraz koncepcji „nowej mitologii”. Ponieważ jednak moja kariera naukowa nie miała w tym czasie oparcia instytucjonalnego, zwróciłem się intensywniej w stronę innych form działalności, na którą składały się przede wszystkim przekłady naukowe i dokonani na polu dydaktyki języka niemieckiego.

W ramach mojej aktywności translatorskiej dokonałem między innymi przekładu książki Hermann Langa *Język i nieświadomość. Podstawy teorii psychoanalitycznej Jacques 'a Lacana* (słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2005), przekładu (razem z Ewą Drzazgowską) *Zarysu metafizyki poznania* Nicolai Hartmanna (Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2007) oraz szeregu pomniejszych rozpraw i artykułów dotyczących zwłaszcza filozofii Immanuela Kanta i Johanna Gottfrieda Herdera. Większość z nich ukazała się w tomach *200 lat z filozofią Kanta* (ed. Maciej Potępa i Zbigniew Zwoliński, Warszawa 2006) oraz *Rozum i świat. Herder i filozofia XVIII, XIX i XX wieku* (ed. Marion Heinz, Maciej Potępa i Zbigniew Zwoliński, Warszawa 2004). Przełożyłem także kilka tekstów dotyczących sporu o literacką emigrację po roku 1933 toczzonego przez Gottfrieda Bennę i Klause Manna oraz

receptji poezji Benna w okresie powojennym. Weszły one do poświęconego Bennowi i Brechtowi numeru 5-6/2006 „Literatury na Świecie”. Mojej pasji translatorskiej pozostaję zresztą wierny do dziś. Pod koniec 2013 roku ukazał się w moim przekładzie tom pod red. Bożeny Chołuj i Jana C. Joerdena pt. *Od faktu naukowego do produkcji wiedzy. Ludwik Fleck i jego znaczenie dla nauki i praktyki badawczej*, zaś w piśmie „Widok. Teorie i praktyki kultury wizualnej” (nr 6/2014) przełożona przeze mnie rozprawa Sylvii Sasse *Patos i antypatos. Formuły patosu u Siergieja Eisensteina i Aby’ego Warburga*.

W ramach działalności na polu edukacyjnym związanej ze współpracą z Wydawnictwami Szkolnymi i Pedagogicznymi w Warszawie powstał m.in. słownik języka niemieckiego dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych *Alles klar. Wörterbuch* (Warszawa 2004, wielokrotnie wznawiany) oraz wielu autorskich programów nauczania dla różnych typów szkół będących obecnie w powszechnym użyciu. Prowadziłem w tym czasie także wiele spotkań z nauczycielami języka niemieckiego w całej Polsce na temat dydaktyki tego języka, zagadnień związanych z ratyfikacją przez Polskę *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*, założeń *portfolio* językowego, wykorzystania tekstów literackich w praktyce lekcyjnej i in.

5.3. Paul Celan, mistyka i Zagłada

Wraz z moim powrotem do Instytutu Germanistik UW w roku 2007 rozpoczął się nowy etap mojej działalności naukowej, którego rezultatem jest rozprawa habilitacyjna.

Zacząłem się w tym czasie intensywnie zajmować średniowieczną mistyką niemiecką, zwłaszcza pismami Mistra Eckharta, Mechthildy z Magdeburga i Hildegardy z Bingen. Koncepcja Nicości sformułowana przez tego pierwszego w jego kazaniach (zwłaszcza *Beati pauperes spiritu*) i traktacie *Von Abgeschiedenheit* oraz waginalna symbolika wizji Hildegardy z Bingen stanowiły główny wątek moich dociekań. Skłoniły mnie ona do poszukiwań śladów tych wyobrażeń w późniejszych tekstach literatury niemieckiej. W ten sposób natrafiłem najpierw na Rilkego (*Buddha*

in der Glorie) i symbolikę migdału, która doprowadziła mnie w końcu do *Mandori* Celana, od której rozpoczęło się moje intelektualne zmaganie z tym poetą. Punktem wyjścia był tekst „*Es steht das Nichts in der Mandel*”. *Celanowskie metafory bezruchu, pustki i nicości w kontekście teologii apofatycznej*, który (z przyczyn technicznych i finansowych) ukazał się drukiem dopiero w roku 2012 w tomie *Kartki Celana* pod red. Joanny Roszak w krakowskim wydawnictwie Austeria. Krótco potem zajmowałem się przede wszystkim relacją wierszy Celana i koncepcji filozoficznych Martina Heideggera, zwłaszcza wpływu rozprawy *Zasada racji* i omawianego w niej szczegółowo słynnego epigramu Anioła Ślązaka o „róży bez dłaczego” na strukturę językową *Psalmu* i innych wierszy z tomu *Die Niemandrose* (1963). Na temat poświęconego spotkaniu z Heideggerem wiersza Celana *Todtnauberg* prowadziłem w ramach cyklu „Rozmowy o literaturze niemieckiej” dyskusję w Austriackim Forum Kultury z udziałem m. in. wybitnego tłumacza Celana Jakuba Ekiera.

W latach 2011-2013 uczestniczyłem w interdyscyplinarnym seminarium naukowym prowadzonym przez dra (obecnie doktora habilitowanego, profesora IFiS PAN) Adama Lipszyca poświęconym analizie filozoficznej, teologicznej, literaturoznawczej dorobku Paula Celana i jego koncepcji poetologicznych. Seminarium to – prowadzone najpierw w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, a w roku akademickim 2012/2013 w ramach Instytutu Studiów Zaawansowanych Krytyki Politycznej w Warszawie – było jedyną w swoim rodzaju platformą wymiany myśli i konfrontacji różnych punktów widzenia. Uczestnictwo w tym trwającym dwa lata przedsięwzięciu było naznaczone niespotykaną intensywnością lektury i refleksji, a możliwość współpracy z wybitnymi badaczami myśli postsekularnej i literatury pozagładowej: oprócz Adama Lipszyca także prof. Agatą Bielik-Robson, drem Pawłem Mościckim, dr Katarzyną Bojarską, drem Piotrem Pazińskim i wieloma innymi uwrażliwiła mnie na konteksty żydowskie, tak intensywnie obecne w twórczości Celana. W lipcu 2013 roku odbyło się zorganizowane przeze mnie sympozjum naukowe wieńczące dwuletni projekt badawczy. Jego owocem jest współredagowany przeze mnie (razem z Adamem Lipszycem) tom *Paul Celan: język i*

Zagłada, który ukaze się w marcu 2015 roku w Wydawnictwie Krytyki Politycznej w Warszawie.

Oprócz książki *Znacze//nie wiersza. Apofazy Paula Celana* napisałem w ostatnich latach szereg artykułów naukowych, które albo już ukazały się, albo ukażą się drukiem w najbliższych miesiącach. W większości są one poświęcone Celanowi i jego wierszom, niektóre nawiązują do wątków rozwiniętych w książce i je doprecowują, inne podejmują wątki zasadniczo nowe, takie jak ambiwalencje w postrzeganiu natury światła i ciemności w późnych wierszach Celana, inscenizacje milcznia w wierszach z tomu *Krata mowy* (w nawiązaniu do wiersza Rilkego *Pantera*), wpływ myśli Lwa Szestowa na koncepcje poetologiczne autora *Południka*, obrazy szmanistycznych rytuałów odrodzenia w wierszach z tomu *Lichtzwang*, krytyka polskich przekładów Celana, inspiracje Celanowskie w powieście Elfriede Jelinek *Die Kinder der Toten*, aż po intertekstualne powiązania niektórych wierszy Celana z tradycją niemieckiego Minnesangu.

5.4. Twórczość pisarek i pisarzy z biograficznym doświadczeniem migracji

Twórczość Celana nie wyczerpuje w pełni moich zainteresowań badawczych. Osobną ich gałęzią, choć łączącą się także z kontekstem biograficznym Celana, jest twórczość współczesnych niemieckojęzycznych autorek i autorów, których doświadczenie życiowe – wyraźnie obecne w ich tekstach literackich – związane jest ze zjawiskiem migracji w sensie geograficznym, politycznym, kulturowym i językowym. Fascynuje mnie sposób, w jaki współczesnym nomadom udaje się stworzyć idiom poetycki inspirowany obecnością różnych języków i tradycji, a zarazem zdolny uchwycić doświadczenie braku zakorzenienia i bezdomności z całą jego ambiwalencją. Interesują mnie w tym kontekście teksty takich autorek i autorów, jak Herta Müller, Aglai Veteranyi, Marielli Mehr, Feriduna Zaimoglu, Melindy Nadj Abonji, Oskar Pastior, Yadé Kara, czy Emine Sevgi Özdamer.

5.5. Dalsze perspektywy badawcze

Moje najnowsze projekty badawcze ogniskują się – poza Celanem, któremu nadal pozostaję wierny – przede wszystkim wokół śladów żydowskich w literaturze niemieckiego średniowiecza. Chodzi tu przede wszystkim o postać Süßkinda z Trimbergu i jej późniejszą recepcję oraz odnaleziony pod koniec XIX wieku i opublikowany w roku 1957 epos *Dukus Horant*.

